

я люблю чытаць
я люблю чытаць

РЭКС і КАЗБЕК

АЛЕСЬ ПАЛЬЧЭЎСКИ

ЗМЕСТ

Рэкс і Казбек 5

Добрае слова 21

Як мядзведзь лавіў рыбу 24

Крыўда 32

РЭКС і КАЗБЕК

АЛЕСЬ ПАЛЬЧЭЎСКІ

я люблю чытаць

«Мастацкая літаратура»
2020

УДК 821.161.3-93
ББК 84(4Бел)-44
П14

Серыя заснавана ў 2020 годзе

Афармленне серыі Насці Капульцэвіч

Мастак **ВОЛЬГА ДЗЯТКО**

Укладанне Аксаны Спрынчан

Для дзяцей малодшага школьнага ўзросту

Выпуск выдання ажыццёўлены па заказе
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь

ISBN 978-985-02-2017-2

© Спрынчан А. В., укладанне, 2020
© Дзятко В. М., ілюстрацыі, 2020
© Афармленне. УП «Мастацкая
літаратура», 2020

РЭКС і КАЗБЕК

5

Прыемна пасля доўгага вандравання па зарасніках выйсці на ўзлесак сасновага бо-ру і спыніцца на прывал. Павесіць на сучок паляўнічую стрэльбу руляй уніз, раскласці агонь, наслаць мяккіх хваёвых лапак і выцягнуцца на ўвесь рост. Ляжаць і глядзець, як з-за лесу выплываюць хмаркі.

Адны з іх — тыя, што ледзь не чапляюцца за вяршаліны дрэў,— праплываюць хутка-хутка, нібы спяшаюцца куды. Другія, што віднеюцца ў глыбокай вышыні паміж прагаламі ў ніжніх хмарах, плывуць павольна, важна.

На дварэ восень.

Кастусь Трахімчык сядзіць каля агню і ломіць аб калена сухенькае галлё. Агеньчык

патрэскае і нясмела ліжа падкінутае ламачча. Лізне раз, другі і, калі ўпэўніцца, што галінка сухая, заўзята накідваецца на здабычу.

Другі паляўнічы — Аляксей Шусцік ляжыць на хваёвых лапках і глядзіць у шэрае неба.

Прыпёршыся плячыма да хвойкі, сядзіць трэці паляўнічы — Павел Бурш. Мужчыны зрэдку перакідваюцца словамі. Ці то ад стомленасці, ці, можа, таму, што паляванне было няўдалае, гаворка не клеіцца.

Трошкі воддаль ад паляўнічых, паклаўшы галовы на выцягнутыя лапы, ляжаць іхнія сабакі.

— Што, стаміўся, Рэкс? — спытаў Павел Бурш.

Сабака падняў галаву, зірнуў на гаспадара і вільнуў хвостом.

— Трэба ж папрыдумляць такія імёны сабакам: Рэкс, Казбек, — павярнуўся на живот Аляксей. — Во ў майго — Жулік. І проста, і гучна, і зразумела.

— Не я прыдумляў... Ён мне дастаўся з такім імем, — адказаў Бурш і спытаў у

8 Шусціка: — А ты ведаеш, што такое Рэкс? Не? Цар — па-лацінску. Праўду я кажу, Рэкс?

Сабака ўстаў. Віляючы хвостом, падышоў да гаспадара і палажыў галаву яму на калена. Ён пазіраў на гаспадара сваімі разумнымі вачыма і нібы падахвочваў: «Табе хочацца расказаць пра мяне? Раскажы, раскажы...»

— Мы тады стаялі пад Варшавай,— пачаў Павел.— І ў адных і ў другіх сіла была незлічоная... Аднае раніцы пайшлі гітлераўскія танкі ў наступленне. Нашы падбілі некалькі. Астатнія развярнуліся і ходу. Кінуліся мы да падбітых. І раптам — што за дзіва! Разам з людзьмі выскачыў з аднаго танка вось ён,— паглядзіў Бурш Рэкса.— Як вам падабаецца, у наступленне — з сабакам!.. Мне і яшчэ аднаму аўтаматчыку загадалі потым адвесці палонных у тыл. Сабака ні на крок не адставаў ад свайго гаспадара, бялявага афіцэра.

Развітаўся той афіцэр з сабакам, уздыхнуў, паглядзіў і праз слёзы паўтарыў некалькі разоў:

— Майн Рэкс!.. Майн Рэкс!.. Алес капут!..

— Не ўсё капут,— засмяўся мой напарнік.— Рэкса мы возьмем, а вы пойдзеце адбудоўваць разбураныя вамі гарады.

Вярнуліся мы ў часць гадзіны праз тры. На перадавой было спакойна. Акружылі нас салдаты ў бліндажы і давай разглядаць Рэкса. Кожны разумеў: нічым яно, няное стварэнне, не вінавата, што служыла фашыстам. І ўсе з ахвотай падносілі сабаку есці, хто што меў. Але Рэкс толькі пазіраў ім у вочы, а да ежы не дакранаўся.

— Бачылі такога нягодніка. Нават пакаштаваць не хоча.

— Фашыст — ён і ёсць фашыст,— наракалі адны.

— Не ўмееш абыходзіцца з жывёлай,— жартавалі другія і ласкава звярталіся да сабакі: — Рэкс, Рэкс, еш! Ну, эсан, эсан!.. Ты ж зойдзешся ад голаду...

Пазірае, а не бярэ.

— Па гаспадару сумуе. Прагаладаецца — будзе есці,— вырашылі мы.

9

І зусім выпадкова Рэкс назаўтра ўзяў есці з маіх рук. Мы сядзелі ў бліндажы і абедалі, а ён, галодны, ляжаў у кутку і паглядаў на мяне. Шкада ўсім сабакі, а што рабіць — не ведаем. Я адкусіў кусок хлеба, намазанага кансервамі, і працягнуў Рэксу.

— На, кажу, пакаштуй нашых салдацкіх харчоў.

Рэкс устаў, падышоў павольна, узяў з рукі хлеб і праглынуў. Салдаты аж есці перасталі ад здзіўлення. «Узяў, узяў»,— зарадаваліся.

— А што я гаварыў,— прагаладаецца, будзе есці,— сказаў адзін салдат, адрэзаў лустачку хлеба, намазаў кансервамі і таксама падаў Рэксу.

Сабака не дакрануўся. У бліндажы зарагаталі. Тады салдат аддаў лустачку мне, але і з маіх рук сабака больш не ўзяў. Пераглянуліся мы — што за праява.

— А ты адкусі і дай з рота,— параілі.

Я так і зрабіў. Рэкс узяў хлеб, з'еў, завіляў хвостом і яшчэ глядзіць.

— Ага, вунь ты які! Баішся, каб цябе не атруцілі?

— Не бойся. Мы не такія, як твае былыя гаспадары,— загаманілі салдаты...

— Значыць, ён у цябе вучаны? — здзівіўся Трахімчык і падкінуў некалькі галінак у агонь.

— А няўжо ж! Паслухайце, што далей было. Праз два-тры дні Рэкс не вымагаў ужо, каб я даваў надкусаныя кавалкі, аднак браў толькі з маіх рук. І хутка ён так прывык да мяне, што на крок не адставаў: куды я — туды і ён. Пайду па суп, і ён побач з кацялком у зубах па сваю порцыю ідзе. Лягу спаць, і ён каля мяне ўкладваецца.

Аднойчы ў цёмную ноч заходзіць у бліндаж камандзір узвода разведкі і кажа:

— Пойдзеце, Бурш, па языка. Трэба начальству з жывым фашыстам пагаварыць.

— Ёсць,— кажу,— схадзіць па языка.

Далі мне на падмогу яшчэ аднаго салдата, і папаўзлі мы. А ноч — хоць ты ў вока пальцам калі. Азірнуўся я паглядзець, ці не адстаў напарнік... Тут раптам на плечы мне

фашыст наваліўся. І адразу за горла схапіў. Таксама, мабыць, па языка поўз.

Крутнуўся я, вылузаўся наверх. Валтузімся: то я пад ім, то ён пада мною, зморваем адзін аднаго, а голасу не падаём. І раптам я адчуў, што аслаблі рукі ворага, пальцы расшчаміліся. Вывернуўся я наверх, гляджу: мой Рэкс, вось гэты малайчына, схапіў фашыста за шыю і трымае. Я хуценька заткнуў гітлераўцу рот, каб не нарабіў крыку. А тут і мой напарнік падаспеў. Скруцілі мы рукі паганцу і пацягнулі за сабою.

Потым вось што расказалі пра Рэкса. Як толькі ён заўважыў, што мяне няма ў бліндажы, падышоў да дзвярэй і давай шкрабаць кіпцюрамі, прасіцца, каб яго выпусцілі. Салдаты думалі, што яму трэба на двор, і адчынілі дзверы. А ён нюхнуў след ды бягом наўздагон. І, як бачыце, падаспеў у пару.

Пасля гэтага выпадку не толькі салдаты нашага бліндажа, але і начальства пачало іначай глядзець на Рэкса. А то думалі — для забавы трымаем.

Так мы з ім і не расстаёмся з таго часу. Скончылі вайну, прыехалі на маю радзіму і трэці год жывём тут. Праўда, Рэкс?

Сабака, як быццам у знак згоды, лізнуў гаспадарову руку.

Кастусь Трахімчык, які ўвесь час уважліва слухаў Паўлаў расказ, пакруціў галавою і ні то сам сабе, ні то да сяброў-паляўнічых сказаў:

— Разумныя яны ўсё ж стварэнні і дабрату чалавечую памятаюць, як ні адна з жывёлін. У гэтым мне давалося пераканацца самому.

Было па ўсім відаць, што Кастусю таксама хочацца расказаць нешта цікавае пра свайго Казбека, і Аляксей знарок спытаў:

— А на чым жа вы пераканаліся, дзядзька?

Стары паляўнічы падгарнуў кіёчкам недагаркі ламачча ў кучку.

— Гэта цэлая гісторыя. Пакуль адпачнём, можна расказаць. Усю вясну і лета 1946 года я працаваў на Каўказе ў даследчай групе. Работы было шмат, і мы цэлымі днямі прапа-

далі ў гарах. Спусцімся толькі на ноч у вёску адпачыць, а раніцою зноў у паход.

У гаспадара, дзе мы кватаравалі, быў дужа злы сабака, вось гэты самы мой улюбёнец,— паказаў Кастусь на Казбека.— Як мы ні стараліся, ён не заводзіў з намі аніякай дружбы і блізка не падпускаў да сябе. Гаспадар проста не ведаў, як ганарыцца сваім верным служкам.

Неяк пад канец лета мы адлучыліся на некалькі дзён за кіламетраў пятнаццаць ад стаянкі. А як вярнуліся дамоў, засталі Казбека хворым: ён моўчкі ляжаў на кавылі каля будкі і нават не глянуў на нас. Я асцярожна прайшоў праз яго. Казбек цераз сілу падняў галаву, паглядзеў на мяне асавелымі вачыма і зноў апусціў на выцягнутыя лапы. Я спыніўся. Тут якраз падышоў гаспадар.

— Сарваўся быў з прывязі мой Казбек, пабег у горы, а там падстрэлілі, відаць, паляўнічыя... Іх кожны год у гэтую пару наезджае шмат з горада.

— Хварэеш? Моцна баліць? — запытаў я ласкава ў сабакі.

Ён вільнуў хвостом і жаласна паглядзеў мне ў вочы. Так, здаецца, і просіць: «Дапамажыце».

Я нагнуўся агледзець рану. На ўсякі выпадак гаспадар надзеў Казбеку наморднік.

— Нічога не будзе,— махнуў ён рукою.— Не залізаў сам, не паможа ніякі доктар. Дарэмныя турботы...

Гаспадаровы словы здзівілі мяне. «Няўжо нельга пастарацца выратаваць сабаку?» — падумаў я.

Казбек прыўзняўся і лізнуў маю руку сухім шурпатым языком. Не верылася, што гэта той самы люты Казбек, які некалькі дзён назад не падпускаў мяне на даўжыню ланцуга. Ён кідаўся ва ўсе бакі, і калі б яму ўдалося сарвацца з прывязі, то ад мяне, напэўна, засталіся б адны шматкі.

Параненая нага гнаілася. Да ветэрынара гаспадар не звяртаўся па дапамогу, бо лічыў, што ад любой хваробы сабакі вылечваюцца самі травамі. Але занадта вялікай была рана, каб мог Казбек вылечыцца без дапамогі чалавека.

Гаспадыня наліла мне ў місачку цёплай вады, і я ўзяўся за лекі — перад ад'ездам у экспедыцыю мы ўсе прайшлі курсы першай медыцынскай дапамогі. Спачатку я ачысціў рану ад гною, дастаў пінцэтам некалькі шрацін, потым прысыпаў рану стрэптацыдам і завязаў бінтам. Казбек асцярожна падцягваў параненую нагу і скуголіў. Ён раз-пораз тыцкаўся мордай у маю руку і лізаў кончыкам языка, наколькі мог высунуць яго праз наморднік.

— Не дапаможа,— безнадзейна скрывіўся гаспадар і пайшоў у свой вінаграднік.

Я зняў наморднік, схадзіў у хату, прынёс малака з накрышанай булкай і паставіў перад Казбекам. Ён сербануў два-тры разы і ласкава зірнуў на мяне.

Потым зрабіў яшчэ перавязку, і праз некалькі дзён Казбек пачаў злёгку наступаць на хворую нагу. Гаспадар радаваўся. Але сабака не выказваў яму ранейшай адданасці. Казбек хадзіў цяпер з нашай групай на даследчыя работы, аднак трымаўся заўсёды мяне.

Сядзем, бывала, адпачываць, і ён побач са мною. Пойдзем у дарогу — бяжыць спераду і ўсё азіраецца, ці не адстаў я, ці іду следам за ім.

Аднаго разу мы вырашылі пажартаваць з Казбека: збочыў я з дарогі і схаваўся ў кустах. Ён азірнуўся і, не ўбачыўшы мяне, вярнуўся на пошукі. Я прыкінуўся нежывым. Казбек сеў і заскуголіў.

Я не вытрымаў і засмяяўся. І да чаго ён зарадаваўся! Закруціўся на месцы, лёг на лапы і папоўз, каб лізнуць мяне ў твар...

Увосень мы развіталіся з ім, як шчырыя сябры.

А праз два гады наша экспедыцыя зноў прыехала ў тыя мясціны на даследаванне. Да чаго ж зарадаваўся Казбек! Ён лашчыўся, ашчаперваў лапамі мае ногі і ўвесь час намагаўся дацягнуцца да твару: выказаць найбольшую радасць — лізнуць у шчаку.

Гаспадар спачатку радаваўся з нашай дружбы, а пасля пачаў бурчаць на сабаку.

У выхадныя дні я часта хадзіў з Казбекам на паляванне ў горы. Надвячоркам

аднаго разу, ідучы дахаты пасля доўгага вандравання, я надумаў пакупацца. Каму даводзілася купацца ў горных рэчках, той ведае, якая халодная вада ў іх. Мне трэба было, раздзеўшыся, трошкі астыць, а я, спацелы, адразу — бух з берага, даплыў да сярэдзіны рэчкі, хацеў павярнуць назад, а тут ногі перасталі слухацца. Скруціла сугарга — выпрастаць не магу. Нясе мяне вада ўніз, проста на вір, і ніяк мне да берага не дабрацца, хоць ты гвалт крычы. «Ну,— думаю,— без пары смерць прыйшла. Людзей паблізу няма, памагчы няма каму».

Тапелец, як кажуць, хапаецца і за саломінку. Так вось і я ўхапіўся за сваю апошнюю надзею: пачаў клікаць Казбека.

Па майму голасу сабака адчуў небяспеку: кінуў вартаваць даручаныя яму стрэльбу і вопратку і з разгону скочыў у ваду. У момант ён апынуўся каля мяне. Я ўхапіўся за нашыйнік, і Казбек паплыў да берага. Што меў сілы, я сам памагаў яму.

На беразе я доўга расціраў ногі, а Казбек бегаў навокал мяне і вішчаў ад радасці...

20 Вы паглядзіце, колькі ў яго вачах шчырай адданасці,— падняў Казбекаву галаву Трахімчык.— Усё разумее, толькі гаварыць не можа.

Пасля гэтага здарэння мы яшчэ больш здружыліся. Гаспадар убачыў, што Казбек любіць мяне мацней, чым яго, і, калі я ад'язджаў, аддаў мне сабаку ў падарунак. З тае пары мы не расстаёмся. Паеду куды — дачакацца не можа. Так нудзіцца, што есці не бярэ... Малайчына, Казбек, малайчына,— пагладзіў яго па лбе Трахімчык.

Сабака працяжна ўздыхнуў і прытуліў галаву да гаспадаровай нагі.

— Была і з маім Жулікам адна гісторыя, але сёння няма калі ўжо распачынаць,— скажаў Шусцік.— Давайце пройдзем яшчэ тым куточкам лесу, ды і на цягнік пара падавацца.

Праз хвіліну, загасіўшы вогнішча, паляўнічыя прабіраліся зараснікамі да станцыі.

ДОБРАЕ 21 СЛОВА

У трамвай праз прэдня дзверы ўваходзіў старэнькі дзядок. Хлопчык убачыў, як цяжка падымацца старому чалавеку з нізкай прыступкі. Ён усхапіўся з лаўкі і падаў руку.

Дзядуля падзякаваў.

— Сядайце, калі ласка, на маё месца,— паказаў хлопчык на лаўку.

— Сядзі-сядзі. Мне недалёка ехаць.

Хлопчык быў настойлівы:

— Ну я вас прашу, дзядуля, сядайце.

Прышлося паслухацца. Дзядуля сеў, прыхіліў хлопчыка да сябе і спытаў:

— Як жа цябе зваць?

— Юра.

— Хорошае імя,— пахваліў дзядуля.

— Я ў той дзень нарадзіўся, як Гагарын паляцеў у космас.

— Вунь што. Тады яно двойчы хорошае... У якім жа ты класе, хлапчына, вучышся? — зірнуў дзядуля на Юраў партфель.

— У трэцім.

— Малайчына. Старайся, старайся. Я ў твае гады і аднаго класа не скончыў. Толькі і ўмею распісацца. Ды і то навучыўся, калі мне было дваццаць гадоў.

— Дык вы і казак гэтых не чыталі? — Юра дастаў кніжку з партфеля.

— Не. Казкі расказвала мне маці.

— Ой, дзядуля, колькі цікавага вы не ведаеце! — пашкадаваў хлопчык. — Каб жылі блізка ад нас, я і вам чытаў бы... Тату і маме я кожны вечар чытаю.

Дзядуля ўздыхнуў: у яго свае такія ўнукі ёсць, могуць пачытаць, ды не вельмі дружаць яны з кнігай. Ён паглядзеў у акно і сказаў:

— Ну, мне скоро выходзіць. Ты куды — у школу ці са школы едзеш?

— У школу, на другую змену. Мы пераехалі ў новы раён, а трэці клас я канчаю там, дзе жылі раней.

— Настаўнік ці настаўніца вучыць цябе?

— Настаўніца.

— Сядай на маё месца, — устаў дзядуля, — і перадай настаўніцы дзякуй. Скажы — ад дзядулі Сцяпана Міхайлавіча.

— Вы ведаеце нашу Вольгу Пятроўну?! — здзівіўся Юра і сеў на лаўку.

— Не. Але ты перадай ад мяне дзякуй, прашу цябе! — ужо з прыступкі гукнуў дзядуля.

«А за што перадаць дзякуй незнаёмай настаўніцы? — паціснуў плячамі Юра. — Прывітанне і тое знаёмым толькі перадаюць, а тут — дзякуй...»

Настаўніца ўвайшла ў клас, і Юра перадаў ёй дзядулеву падзяку. Вольга Пятроўна распытала, дзе і калі гэта было, трошкі захвалявалася і падзякавала вучню за прынесенае добрае слова.

А за што ўсё ж дзякаваў дзядуля настаўніцы?

ЯК МЯДЗВЕДЗЬ ЛАВІЎ РЫБУ

Сонечным летнім днём мы ішлі берагам сцюдзёнай рачулкі і любаваліся прыгажосцю велічнага Каўказскага хрыбта. Над вяршынямі яго віселі белыя хмаркі, дзе-нідзе раскудзелены туман перакочваўся цераз горы і спаўзаў па схілах уніз. Вечныя таўшчэзныя леднікі зіхацелі на сонцы. Ад нізу гор да леднікоў, а то і на прагалах між імі зелянелі дрэвы і трава.

— Чароўная мясціна, адпачнём трошкі тут,— сказаў я сябру.

Той ахвотна згадзіўся, зняў рукзак і палажыў на камень.

— І чым толькі гэтыя дрэвы жывяцца тут? Вунь у расколіне, на голым камені, расце такая хвойка! — паказаў Міця.

— Цудоўным паведам дз перагноем ігліцы, лісця,— пачуўся голас з-за куста.

Мы здзіўлена пераглянуліся і пайшлі туды, адкуль пачуўся нечаканы голас. У цяньку сядзеў сухарлявы, загарэлы да чарнаты мужчына гадоў пад семдзесят і чысціў рыбу. Побач ляжалі брызентавая торбачка з хлебам і паляўнічая стрэльба.

Ён ветліва адказаў на наша прывітанне і запрасіў садзіцца.

— Бачыш, Андрэй, у якім добрым месцы ты параіў спыніцца на адпачынак. Юшкі свежай пакаштуем,— жартаўліва падміргнуў мне сябар.

Чалавек ласкава ўсміхнуўся:

— Я здалёк чуў вашы крокі і запрасіў бы ў кампанію сам, калі б вы абмінулі мяне.

— Дзякуем за гасціннасць. У нас ёсць што есці, але ад юшкі не адмовімся... Вы, мусіць, паляўнічы?...— паказаў я вачамі на стрэльбу і спытаў, як зваць нашага новага знаёмага.

— Завуць мяне Агафон, а працую я лесніком тут. Гляджу, каб парадак быў, каб жыўнасці не знішчалі самавольна людзі... Бачылі абвал, як ішлі? Гэта вясною снежавы

пласт з гары споўз. Колькі лесу зглуміў: што зламаў, а то кару абадраў каменнем. Засыхаюць цяпер дрэвы. Я першы заўважыў той абвал і даў знаць начальству, каб прыслалі людзей і машыны на расчыстку дарогі. А на рэчцы, відаць, таксама бачылі: снег той, як мост, ляжыць. Вада прамыла сабе дарогу, а ён добра, калі да восені растане. Самі здалёк?

Мы адказалі.

— Турысты?

— Ага. Хочам сваімі вачамі пабачыць хараство нашай краіны,— адказаў Міця.

— І добра робіце. Чалавек павінен многа пабачыць за сваё жыццё. Будзеце пераходзіць перавал, уважліва паглядзіце вакол з вышыні. Надоўга застануцца ў памяці незвычайныя малюнкi прыроды. Я за сваё жыццё некалькі разоў быў на перавале. І за хрыбтом не меншае хараство, чым тут.

Дзядзька Агафон перамыў у кацялку рыбу, памкнуўся ісці па свежую ваду, але Міця тут жа ўсхапіўся.

— Ну, схадзі, схадзі,— падахвоціў стары.— Табе будзе першая лыжка юшкі. Еў калі стронгу?

— Не, не даводзілася,— адказаў Міця.

— То сёння пакаштуеш. Смачная. І рыба, і юшка з яе.

Міця пайшоў па ваду, а я спытаў, ці многа тут водзіцца стронгі.

— Ёсць. Яна любіць чыстую халодную ваду.

— Самі лавілі?

— Сам, а то хто ж,— мядзведзь?.. Хаця мне аднаго разу і мядзведзь налавіў.

— Мядзведзь? — здзівіўся я.— Як жа ён злаўчыўся без вуды, без сеткі?

— Злаўчыўся... Гэта яшчэ на першым часе майго леснікоўства было. Іду дарогай, чую — нехта фыркае ў малінніку. Спыніўся, прыгледзеўся: Мішка малінай ласуецца. Наеўся і трушком — на вадапой.

Схаваўся я за куст і цікую, куды адтуль пойдзе. На ўсякі выпадак стрэльбу зняў з плячэй. І раптам, дзіва проста, недалёка ад мяне пляснулася ладная рыбіна. Выйшаў я асцярожна на прагал, каб паглядзець, чым гэта мядзведзь займаецца. І аж вачам сваім не паверыў: ляжыць мой Мішка на беразе і стронгу ловіць.

Як? Апусціць лапу ў ваду і варушыць кіпцюрамі. Стронга — рыба асцярожная, але — цікаўная, спяшаецца паглядзець, што там такое варушыцца, а Мішка — хоп! — і на бераг. І так добра лавілася ў яго, так захапіўся ён лоўляй, што ўвачавідкі з дзясятка выкінуў.

Тут і прыйшла мне ў галаву спакуслівая думка: адведаць свежай стронгі. Сабраў яе ў торбачку ды ходу назад. Сцішыўся і назіраю, што далей будзе. Устаў мой «рыбак» збіраць сваю здабычу. Бачыць, толькі дзве апошнія рыбкі падскакваюць на зямлі, прыдушыў іх лапай, злажыў трубкай губы ды як зараве ад злосці. Мяне аж мароз прабраў. «Не паздаровіцца,— думаю,— калі ўведае, што віноўнік прапажы паблізу».

Стаю і не дыхаю. Мала аднаго страху, дык вось табе яшчэ: на голас Мішкі спускаецца з гары здаравенная мядзведзіца з трыма дзецьмі. Тут я зусім перапалохаўся.

А той «рыбак» быў, відаць, пестуном — нянькай у сям'і. У мядзведзяў так заведзена: адзін са старэйшых дзяцей застаецца пры матцы і памагае гадаваць меншых. Падышла

мядзведзіца, убачыла, што толькі дзве рыбкі ляжаць, дала свайму памочніку добрага плескача за такое старанне і загадала зноў лавіць. Меншыя кінуліся ў ваду забаўляцца, а можа, таксама лавіць, але маці злосна фыркнула на іх, каб не перашкаджалі. Тыя не слухаліся. Тады мядзведзіца сама спусцілася ў рачулку і выгнала малых на бераг: есці тую рыбу, што налавіла іх «нянька».

Тут я асцярожненька назад, назад — ды ходу, далей ад бяды, бо раззлаваны мядзведзь страшны для чалавека.

...Юшка тым часам згатавалася. Мы адведалі, падзякавалі дзядзьку Агафону за пачастунак і запрасілі яго наведаць нашу Беларусь.

— Наўрад ці давядзецца зноў быць у вашай старонцы. Узрост не той. Я прайшоў яе з усходу на захад, калі гналі фашыстаў. Пад Гомелем па языка хадзіў. А вы, пакуль маладыя, пабольш вандруйце па незнаёмых мясцінах, будзе што ўспомніць.

Мы развіталіся з гэтым шчырым, цудоўным чалавекам і пайшлі сваёю дарогай.

КРЫЎДА

Прывык наш брыгадзёр Ціхан Піліпавіч да свайго Мурзы: куды сам, туды і сабаку бярэ. Паехалі мы ў Сібір шукаць нафту, і Мурза з намі. Назвалі сабаку так за беленькую пляму пад вокам: нібыта замурзаны ў мел ці смятану.

Усю зіму наша група геолагаў жыла ў вялікім сяле, і брыгадзёр прывучыў Мурзу прыносіць з крамы пакупкі.

Спачатку Ціхан Піліпавіч разы тры сха-дзіў з ім у магазін сам, паказаў, дзе купляць, потым пасылаў ужо аднаго. Напіша запіску прадаўцу, што прадаць, паложыць яе разам з грашыма ў сумку і падасць Мурзу. А каб сабака ведаў, чаго ад яго хочучь, пакажа пусты пачак ад цукру.

Мурза сказаць толькі не можа, а так усё разумее: раз пусты пачак, значыць, цукар патрэбен. І ахвотна бег у краму. За гэта і яму перападала то кавалачак цукру, то цукерка.

Імчыцца заклапочаны Мурза па вуліцы з сумкай у зубах. Убачаць сабакі, з двароў павыбігаюць і аж захліпаюцца ад брэху, лапамі дзяруць, а ён у той бок і не глядзіць. Не можа Мурза адбрэхвацца, калі ў яго пашчы матузкі ад сумкі.

Так бегаў ён усю зіму і вясну. Улетку нас перавялі на новае месца. На гэты раз мы паставілі палаткі каля раённага горада.

Надвячоркам брыгадзёр пайшоў з Мурзам да новага крамніка знаёміцца. Купіў, што трэба, палажыў у сумку і даў Мурзу несці. Сам распытаў у прадаўца, калі адчынена крама, і сказаў, што будзе прысылаць сабаку па пакупкі.

І Мурза штодня бегаў у краму адзін.

Аднаго разу мы агледзеліся, што мала папярос, і пасля абеду паслалі Мурзу купіць.

Даўно мінуў час вярнуцца пасланцу з пакупкамі, а яго ўсё не было.

«Ці не загінуў дзе? — занепакоіліся мы. — Трэба ісці шукаць».

І трое нас пайшлі ў гарадок пасля работы. Крама была зачынена, і даведацца пра Мурзу мы нічога не змаглі. Вярнуліся назад, леглі спаць, але сон нікога не браў: надта шкада было сабакі.

Настала раніца. Паснедалі моўчкі і, невясёлыя, пайшлі на работу. Пад абед Мурза прыбег да нашай вышкі з сумкай у зубах. Палажыў яе каля гаспадаровых ног і сам лёг на зямлю.

Развязаў Ціхан Піліпавіч сумку, а там запіска ад сельскага прадаўца: колькі за што заплочана і рэшта — тры капейкі.

Брыгадзёр так і ахнуў:

— Значыць, ты прабег сёння восемдзесят кіламетраў?!

Мурза толькі вільнуў хвостом.

Пазней стала вядома ўсё. Гарадскі прадавец адлучаўся з крамы ў кантору. Мурза пастаяў, пастаяў каля зачыненых дзвярэй і пабег у сяло да ранейшага прадаўца. Відаць, вырашыў: не вяртацца ж назад з пустой сумкай. Але і туды не паспеў — краму зачынілі. Там пераचाкаў да раніцы і вярнуўся з пакупкамі.

Мы яго не толькі цукрам, але і добрым кавалкам мяса пачаставалі за такую службу.

З таго часу пасылалі Мурзу ў краму толькі раніцай. І вось аднаго разу Мурза вярнуўся без нічога. Засмучаны, распластаўся ў палатцы на зямлі, палажыў на выцягнутыя лапы галаву і пазірае на нас спадылба. Клічам снедаць — не ідзе.

— Што, страціў сумку з грашыма? — жартуем. І суцяшаем: — Не перажывай, з кожным можа стацца бяда... Пара рублёў — грошы невялікія.

І пачалі мы гадаць, што магло здарыцца з ім у дарозе?

— Можа, з сабакамі дзе сцяўся,— казалі адны.

— А можа, злыя людзі адабралі і сумку і грошы,— казалі другія.

Пасля снедання Ціхан Піліпавіч пайшоў сам у магазін да прадаўца. Той шчыра раскажаў, як было. Узяў ён ад сабакі сумку, выняў грошы і падаў яму пустую. Хацеў паглядзець, што будзе рабіць Мурза. Сабака зірнуў у сумку і не ўзяў. Тады прадавец пачаў

38 адпускаць іншых пакупнікоў, а Мурза цярпліва пастаяў яшчэ некалькі хвілін і, пакрыўджаны, пайшоў з крамы.

Вярнуўся брыгадзёр з сумкай і паказаў Мурзу пакупкі. Як віхор усхапіўся сабака, завіляў хвостом ад радасці і кінуўся лашчыцца да гаспадара.

Назаўтра зноў паслалі Мурзу ў краму. На гэты раз ён ведаў, што рабіць. Прадавец дастаў грошы з сумкі, палажыў на прылавак, а сам пачаў чытаць запіску, што прадаць на іх. Тут Мурза адразу палажыў на грошы абедзве лапы.

Прадавец хацеў пералічыць грошы, але Мурза загірчаў. Гэта азначала: «Кладзі ў сумку пакупкі, возьмеш плату».

І колькі разоў ні спрабаваў прадавец узяць грошы, Мурза не даваў.

Людзі абступілі, глядзяць, чым скончыцца.

— Ну што, калі ты такі недаверлівы, давай з рук у лапы абмяняемся,— засмяяўся прадавец і падаў сумку з пакупкамі.

Мурза спакойна ўзяў сумку ў зубы, зняў лапы з грошай, і толькі яго бачылі ў магазіне.

Пальчэўскі, Алесь

П14 Рэкс і Казбек : апавяданні : для дзяцей мал. шк. узросту, укладанне Аксаны Спрынчан ; маст. Вольга Дзятко; Мінск : Мастацкая літаратура, 2020.— 38 с.— (Я люблю чытаць).

ISBN 978-985-02-2017-2.

Хто такія Рэкс і Казбек? Ці можна перадаць падзяку незнаёмай настаўніцы? Якую рыбу лавіў мядзведзь?

На гэтыя і іншыя пытанні вы атрымаеце адказы ў кнізе цудоўнага пісьменніка Алеся Пальчэўскага.

«Я люблю чытаць!» — скажыце гэтыя словы, каб вашае жыццё напоўнілася цудамі.

УДК 821.161.3-93
ББК 84(4Бел)-44

я люблю чытаць

Мастак ВОЛЬГА ДЗЯТКО

Літаратурна-мастацкае выданне

Я ЛЮБЛЮ ЧЫТАЦЬ

Пальчэўскі Алесь (Аляксандр) Восіпавіч

РЭКС І КАЗБЕК

Апавяданні

Укладальніца
СПРЫНЧАН Аксана Вадзімаўна

6+

Рэдактар *А. В. Малішэўская*
Мастацкі рэдактар *А. Р. Капульцэвіч*
Тэхнічны рэдактар *В. Ю. Серчанка*
Стылістычны рэдактар *Ю. В. Конюхава*

Падпісана да друку 18.12.2020. Фармат 70×90^{1/16}.
Гарнітура Rubik. Друк афсетны. Умоўн. друк. арк. 2,93.
Улік.-выд. арк. 2,21. Тыраж 2000 экз. Заказ 1308.

Выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«Мастацкая літаратура» Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/5 ад 09.07.2013.
Пр-т Пераможцаў, 11, 220004, Мінск.
www.mastlit.by, e-mail: mail@mastlit.by

РУП «БудМедыяПраект».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 2/42 ад 13.02.2014.
Вул. В. Харужай, д. 13, пак. 61, 220123, Мінск.

я люблю чытаць

ЕАС

ISBN 978-985-02-2017-2
9 789850 220172

МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА